

Razvoj Kraljevske nautičke škole u Bakru od osnutka do 1918. godine

---

Plišić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:347677>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Matea Plišić

**Razvoj Kraljevske nautičke škole u Bakru od osnutka do 1918.
godine**

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2022.
SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest

Matea Plišić
JMBAG: 0009084798

Razvoj Kraljevske nautičke škole u Bakru od osnutka do 1918. godine
(ZAVRŠNI RAD)

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti
Mentor: doc. dr. sc. Andrea Roknić Bežanić

Rijeka, 2022.

IZJAVA
O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA
U DIGITALNI ARHIV KNJIŽNICE FILOZOFSKOGA FAKULTETA U RIJECI

Ime i prezime studenta/ice: Matea Plišić

JMBAG: 0009084798

E-mail za kontakt: mplisic@student.uniri.hr

Studij koji je student/ica studirao/la (samo za dvopredmetne studije): povijest i povijest umjetnosti

Studij na kojemu piše završni rad: povijest

Naslov završnoga rada: Razvoj Kraljevske nautičke škole u Bakru od osnutka do 1918.

Mentor/ica završnoga rada: doc. dr. sc. Andrea Roknić Bežanić

Odsjek: Odsjek za povijest

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor(ica) predanoga završnoga rada, da sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i dovršenoga završnoga rada, te da se slažem da ovaj rad koji će biti trajno pohranjen u digitalnom arhivu Knjižnice Filozofskoga fakulteta u Rijeci bude **javno dostupan svima**.

Potpis studenta/ice:

Matea Plišić

U Rijeci, 2022. godine

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Kratka povijest grada Bakra od 1777. do 1918. godine	3
3. (Kraljevska) Nautička škola u Bakru od 1849. do 1918.	5
3.1. Škola ponovno djeluje od 1871. godine	7
4. Značaj hrvatskog jezika u (Kraljevskoj) Nautičkoj školi Bakar	14
5. Školski brodovi - simboli nacionalnog ponosa	18
6. Učenici Nautičke škole u borbama protiv „tuđinske“ vlasti	24
7. Trgovačka mornarica odraz hrvatskih pomoraca u svijetu	25
8. Zaključak	28
9. Literatura	29

1. Uvod

Citirajući starogrčkog filozofa Anaharsisa:

„Ima tri vrste ljudi:

Oni koji su živi,

Oni koji su mrtvi

I - oni koji su na moru.“¹

možemo zaključiti kako su pomorci postojali od najranijih vremena čovjekova življenja i bili nadahnuće i uzor mnogima. Tijekom povijesti, na razne načine, stjecali su pomorci svoja znanja o plovidbi. Presudnu ulogu u njihovu obrazovanju imalo je prenošenje znanja i vještina navigacije s generacije na generaciju sve do uspostave institucionaliziranog obrazovanja.

Ovaj završni rad obradit će tek djelić institucionalnog obrazovanja pomoraca u vidu (Kraljevske) Nautičke škole u Bakru.² Analizom i sintezom povijesnog razvoja (Kraljevske) Nautičke škole u Bakru dolazi se do spoznaja o njezinom velikom značaju u nacionalnoj i lokalnoj povijesti. Upravo je njezin značaj predmet istraživanja ovog završnog rada. Svrha i ciljevi rada su istražiti i interpretirati povijesni razvoj i značaj (Kraljevske) Nautičke škole u Bakru od njena osnutka do 1918. godine. Poseban naglasak se stavlja na hipotezu: (Kraljevska) Nautička škola u Bakru od 1849. čuva hrvatski nacionalni identitet u vremenima kada se Bakar s ostatkom Hrvatske nalazio pod austrijskom vlašću. Rad će dati odgovore na sljedeća pitanja: Kako je (Kraljevska) Nautička škola u Bakru sudjelovala u borbi za hrvatski jezik u 19. stoljeću? Na koji su način školski brodovi nositelji hrvatskog nacionalnog identiteta? te Zašto je bilo bitno u Bakru školovati mlade pomorce koji će biti članovi trgovačke mornarice?

Prilikom istraživanja, formuliranja i predstavljanja rezultata istraživanja korištene su, u odgovarajućim kombinacijama, sljedeće znanstvene metode: metoda analize i sinteze, metoda indukcije i dedukcije, metoda dokazivanja i opovrgavanja, statistička metoda, povijesna metoda, komparativna metoda, metoda klasifikacije, metoda deskripcije te metoda kompilacije.

---

¹ Jurković I.: More na pajolu, Adamić, Rijeka, 1995., str. 31.

² Škola je nekoliko puta mijenjala svoje ime do današnjeg konačnog naziva „Pomorska škola Bakar“. U radu će se koristiti naziv Nautička škola u Bakru ili za period od 1882. Kraljevska nautička škola u Bakru. Moguće da je 1849. godine, kada je osnovana, nosila naziv „Nautička učiona“ ili „Nautika“ (Marinović M.: *Bakarska nautika- od sedmogodišnje srednje škole do pomorske akademije*, Povijest u nastavi, Zagreb, vol. 7., no. 13(1), 2009., str. 30.)

Radom se želi točnije pokazati značaj škole u borbi za očuvanje nacionalnog identiteta u periodu od 1849. do 1918. godine.

Rad je podijeljen na osam poglavlja od kojih se drugo i treće poglavlje tiču povijesnog razvoja grada Bakra i (Kraljevske) Nautičke škole od njena uspostavljanja do kraja Prvog svjetskog rata. Četvrto, peto, šesto i sedmo poglavlje bave se temama vezanima uz očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta. Riječ je o pitanju hrvatskog jezika, o dva školska broda i njihovim putovanjima, o učeničkim demonstracijama početkom 20. stoljeća te konačno o nacionalnom značaju školovanja časništva za trgovačku mornaricu. Zaključno poglavlje daje sintezu svega što je u radu izneseno.

2. Kratka povijest grada Bakra od 1777. do 1918. godine

Luka i grad Bakar, smješteni u sjeverozapadnom dijelu Bakarskog zaljeva, do pojave parobroda i izgradnje željeznice Karlovac - Rijeka poznato su pomorsko, trgovačko i kulturno središte.

Sredina 18. stoljeća Bakru je donijela austrijsku upravu i značajan razvoj. Car Karlo VI. posjetio je Bakar 1728. godine te odredio da se u Bakru izgradi luka u koju će pristajati neki od najvećih brodovi tog doba. Godine 1750. i 1751. Bakar su zadesili potresi. Crkva sv. Majke Božje i crkva sv. Margarete zadobile su oštećenja, a osamnaest kuća je bilo porušeno.³ Karlova nasljednica, Marija Terezija, Poveljom od 5. rujna 1777. godine Bakar vraća Hrvatskoj, a Poveljom od 13. svibnja 1778. proglašava Bakar slobodnom lukom. Ovom Poveljom Bakru je dodijeljeno okružje od Rječine do Šmrike sa zaledem. Samo godinu dana kasnije, Poveljom od 23. travnja 1779., carica je Bakar proglasila slobodnim kraljevskim gradom s municipalnom samoupravom i statutom. Bakar je u to vrijeme imao jaku trgovačku mornaricu.⁴ Sve ove odluke i mjere značajno su utjecale na razvoj pomorstva i pomorske privrede.⁵ Tih se godina grad iz Gornjeg grada proširio do mora. Već se tada spominju poznate bakarske brodovlasničke obitelji kao što su: Medanići, Bonetići, Akačići, Marochiniji, Paravići i mnogi drugi, koji će se i godinama kasnije spominjati u ulozi kapetana i podučavatelja budućih bakarskih pomoraca. Josip II je Bakar, zajedno s Vinodolom, 1786. godine pripojio Ugarskom primorju odvojivši ih tako od Hrvatske, no Bakar je već 1791. godine vraćen Hrvatskoj. Kralj Franjo I. je 1807. godine naložio da Bakar u Sabor šalje svoje predstavnike. Mirom u Schönbrunn, 1809. godine, Bakar je pao pod francusku vlast, no već su 1813. godine Francuzi protjerani iz Bakra, a grad pripojen austrijskoj „Iliriji“. Od 1822. Bakar je ponovno pod vlašću hrvatskog bana.⁶ Bakar je 1849. godine dobio državnu Nautičku školu koja je kao državna ukinuta 1854. godine. Od ukidanja do 1856. godine škola je financirana od strane grada Bakra. Nakon Nagodbe iz 1868. godine Bakrani nisu dozvolili da se istisnu iz pomorskog života i privrede što je rezultiralo ponovnim osnivanjem škole 1871. godine.⁷

Godine 1856. Bakar posjeduje 22 trgovačka broda i broji 109 pomorskih kapetana. Bakarski kotar postojao je do 1874. godine kada su se općine Kraljevica, Bakarac, Hreljin, Krasica,

---

³ Marochino I.: Grad Bakar kroz vijekove, Gradski muzej Bakar, Tipograf, Rijeka, 1982., str. 92-93.

⁴ Vojna enciklopedija, drugo izdanje, I, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1970., str. 435-436.

⁵ Hrvatska enciklopedija, svezak II, Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941., str. 110-112.

⁶ Hrvatska enciklopedija, svezak II, Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941., str. 110-112.

⁷ Pomorska škola Bakar 1849.-1999., Bakar, 1999., str. 12.

Grobnik i Trsat odcijepile od Bakra dana 30. rujna. Tada su u sastavu Bakra ostali: Sveti Kuzam, Vitoševo i Donje Škrljevo. Bakarski su brodovlasnici 1875. osnovali dioničko društvo „Hrvatsko brodarsko društvo u Bakru“ s kapitalom od 300 000 forinti. i s 3 plovila: bark⁸ „Ban Mažuranić“, bark „Hrvat“ i bark „Bakran“. Među osnivačima društva bili su: dr. Marijan Derenčin⁹, Nikola Polić, Bartol Zmajčić¹⁰, Mate Materljan, Josip Tomac¹¹, Mate Polić, Marko Kurtini, Julije Štiglić, Josip Bakarčić, Juraj Mikuličić i mnogi drugi.¹² Tih godina Bakar dobiva i prvi parobrod „Grad Bakar“. Mate Materljan je od 1850. godine u Bakru imao brodogradilište¹³ u kojem su, do njegova ukidanja 1883. godine, izgrađeni 21 bark, 9 nava te 24 briga, brigantina i škuna. Istiskivanjem jedrenjaka i prevlašću parobroda 1880-ih godina dolazi do propasti bakarskog pomorstva, a zbog jake konkurencije likvidirano je 1880. godine i „Hrvatsko brodarsko društvo u Bakru“.¹⁴ Otvaranje, prije spomenute, željezničke pruge Karlovac - Rijeka 1873. godine dovelo je do propadanja Bakra i razvoja susjedne Rijeke. Kraljevska nautička škola 1917. godine promijenila je naziv u „Kraljevska pomorska akademija“.¹⁵ Otvaranjem prvog razreda akademije postupno se zatvaraju priprema razredi.¹⁶

---

⁸ Bark je jedrenjak s uglavnom tri jarbola i kosnikom. Krmeni jarbol ima sošno jedro, a svi ostali imaju križna jedra. (Cuculić O.: *Pomorci Škrljeva, Kukuljanova i Sv. Kuzma u 19. stoljeću*, 8. Bakarski zbornik, Bakar, 2003, broj 8, str. 50.)

⁹ Dr. Marijan Derenčin bio je hrvatski književnik, pravnik i narodni zastupnik grada Bakra u Hrvatskom saboru. (Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 10, 1954., str. 521-524.)

¹⁰ Bartol Zmajčić bio je veliki župan Riječke županije (1861.-1868.). (Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 10, 1954., str. 521-524.)

¹¹ Josip Tomac je bio brodovlasnik iz Kraljevice. (Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 10, 1954., str. 521-524.)

¹² Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 10, 1954., str. 521-524.

¹³ Marochino I.: *Iz pomorsko- trgovačke historije Bakra*, Riječka revija, Rijeka, vol. 3-4., no. 2, 1953., str. 152-153.

¹⁴ Hrvatska enciklopedija, svezak II, Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941., str. 110-112.

¹⁵ Pomorska enciklopedija, 1, Izdanje leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, 1954., str. 351-354.

¹⁶ Centar usmjerenog obrazovanja za kadrove u pomorstvu Bakar- 1975-1989., Tipograf, Bakar, 1989. str. 9.

3. (Kraljevska) Nautička škola u Bakru od 1849. do 1918.

Do uspostavljanja državne nautičke škole u Bakru 1849. godine mlade pomorce podučavali su iskusni bakarski kapetani. Poznato je da je krajem 18. stoljeća, 1790. godine, bakarski brodovlasnik i kapetan Franjo Andrija Kovačić pokušao, no neuspješno, osnovati privatnu nautičku školu u Bakru.¹⁷ Bakrani su tako 1790. godine pisali u Sabor u Budimu te tražili osnivanje nautičke škole u Bakru. Kako bi pokazali važnost problema u zahtjevima su naveli da je u doba turskog rata na Dunavu poginulo 400 bakarskih pomoraca.¹⁸ Odgovora nije bilo pa je Grad ponovio molbu za osnivanjem škole 1827. godine, naglasivši kako Bakar daje najveći broj pomoraca trgovačke i ratne mornarice. No, prijedlog je odbijen.¹⁹ Neki od poznatijih kapetana, koji su početkom 19. stoljeća držali privatne tečajeve, bili su: Vinko Šaić, Jakov pl. Marochini, Josip Julianić, Antun Martinić, Antun Štiglić, Gašpar i Mate Žuvičić²⁰, Matija Jagetić i Mate Andrijanić²¹. Uz istaknute kapetane, buduće je nautičare sredinom 19. stoljeća podučavao i svećenik Pavao Viviani.²² Viviani je u petnaestak godina podučavanja (od 1827. do 1842.) spremio za ispite kapetana, škrivana²³ i peljara²⁴ čak 72 pomorca.²⁵ U to su vrijeme kapetanske ispite u većem broju polagali pomorci iz Bakra, Kraljevice i Kostrene, no i oni iz Rijeke koji su na raspolaganju imali javnu nautičku školu.²⁶

---

¹⁷ Marinović M.: *Nautičko školstvo na Kvarnerskome primorju od pojave parobroda*, 10. Bakarski zbornik, Bakar, 2005., str. 61-77.

¹⁸ Mažić M.: IV. *Pomorsko školstvo- Naše stare nautičke škole*, 14. Bakarski zbornik, Bakar, 2015., p. 308-312.

¹⁹ Mažić M.: IV. *Pomorsko školstvo- Naše stare nautičke škole*, 14. Bakarski zbornik, Bakar, 2015., str. 310.

²⁰ Obitelj Žuvičić jedna je od najstarijih bakarskih obitelji dala je nekoliko pomorskih pedagoga, Matu Žuvičića mlađeg i starijeg, Gašpara i Antuna Mariju Žuvičića. Antun Marija Žuvičić bio je jedan od stupova bakarske škole koji je čak podučavao stručnim predmetima. (Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 11, 1954., str. 592-594., VII program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1888/9., Zagreb, 1889., p. 93.)

²¹ Kap. Mate Andrijanić 1817. godine napisao je preteču nautičkom udžbeniku „Vještina navigacije“ (tal. „L'arte di navigare“). Sličan priručnik je napisao 1826. Pavao Viviani. (125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974., str. 11-12.)

²² Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 3-5.

²³ U doba jedrenjaka škrivan je uz zapovjednika najodgovornija osoba na brodu. Brinuo se za ukrcaj tereta, vršio sva dopisivanja i vodio brodski dnevnik. Ime je dobio po svojoj ranijoj funkciji pisara zapovjednika. Škrivan je tako domaća izvedenica riječi napisati (lat. scribanus). Škrivani su se na neki način nalazili između zapovjednika i posade, a pripadala im je najgora „gvardija“, ona od pola noći do šest ujutro. Neki su zbog zahtjevnog kapetanskog ispita ostali vječni škrivani kao što je to bio škrivan Slave Šoić iz Kostrene. (Radojica F. Barbalić, Poškropljeni z moren Anegdote o pomorcima, Rijeka, 1970., str. 22.)

²⁴ Brodski peljar ili pilot je ovlaštena osoba s položenim kapetanskim ispitom koja zapovjednika broda savjetuje pri ulasku broda u luku. Prvi su se u toj funkciji okusili još stari Feničani. (Peljar, Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavoda Miroslava Krležice, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47421> (30.08.2022.)).

²⁵ Fijo O.: *Prilozi poznavanja pomorskog školstva na našoj obali u XIX. stoljeću*, Jadranske monografije, knjiga 1., Jadranski institut, Zagreb, 1956., str. 13.

²⁶ Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 11, 1954., str. 592-594.

U rujnu 1843. godine Bakrani su ponovno Saboru uputili dokument kojim se traži osnivanje javne nautičke škole.²⁷ Tvorci dokumenta su naveli i kako je privatna škola za strane jezike te obalnu i astronomsku navigaciju u Bakru brojala 1841. godine 15 polaznika, a godinu dana kasnije 18 polaznika. U isto vrijeme riječka je nautička škola brojala samo jednog polaznika 1840. godine te samo 5 polaznika 1841. godine. Carskom odlukom od 24. rujna 1849. godine određeno je otvaranje prvih javnih državnih nautičkih škola. Bilo je predviđeno da škole započnu s nastavom iste godine, no zbog nedostatka stručnog nastavnog kadra i prikladnih prostora za održavanje nastave neke su škole s nastavom započele nešto kasnije. Za područje tadašnje Hrvatske državnu nautičku školu u Bakru („Nautika“)²⁸ ustrojila je zagrebačka vlada pod banom Josipom Jelačićem.²⁹ U Bakru je redovna nastava započela 5. rujna 1849. godine, a u Zadru, Splitu i Kotoru godinu dana kasnije. Uvjet za upis u školu bio je dvije godine navigacije.³⁰ Prvi ravnatelj bakarske škole postao je Nikola Vakanović.³¹ Prostor Gradske škole uz kaštel poslužio je u prvim godinama djelovanju škole.³² Škola je bila ustrojena kao dvorazredna, no zbog slabog polaženja odredbom Odjela za bogoštovlje i nastavu od 14. srpnja 1854. godine škola je kao državna ukinuta.³³ Iste godine Monarhija je reorganizirala nautičke škole te osnovala četiri glavne nautičke škole - Trst, Venecija, Rijeka i Dubrovnik te četiri sporedne - Rovinj, Zadar, Split i Kotor.³⁴

Budući da odredbom od 26. srpnja 1852. godine nije ukinuto pravo općinama da o vlastitom trošku uzdržavaju trgovačke i druge škole, bakarski magistrat je financirao nautičku školu do 1856. godine.³⁵ Predstavnici grada Bakra su se obratili Franji Josipu molbom za pomoć u financiranju, obvezujući se da će grad pridonijeti financijskim sredstvima, no Bečki dvor se nije složio s idejom. Tako se dvije godine od ukidanja državne nautike ukida i ona privatna³⁶ jer su

---

²⁷ Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 11, 1954., str. 592-594.

²⁸ Pedagoška enciklopedija, 2, 1989., Školska knjiga, Zagreb, str. 214.

²⁹ Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, No. 22, 1933., str. 3-5.

³⁰ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

³¹ Nikola Vakanović bio je prvi ravnatelj škole od njena osnutka do kraja 1849. godine. Naslijedio ga je dr. Andrija Leonardo Medanić koji je na poziciji ravnatelja škole bio do 1856. godine.

³² Rukopis prof. Roberta Mohovića, Pomorska škola Bakar, Zgrada pomorske škole Bakar

³³ Cuvaj A.: *Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak III, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1910., str. 197-198.

³⁴ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

³⁵ Cuvaj A.: *Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak V, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1910., str. 230.

³⁶ Škola je s radom prestala u proljeće 1856. godine. (Šporer A.: 90 godišnjica Bakarske nautike, Primorski štamparski zavod, Bakar, 1940., str. 11.)

troškovi financiranja škole bili preveliki za Bakar.³⁷ Petnaest godina (od 1856. do 1871. godine), u Bakru ponovno djeluju privatne škole i podučavanja od strane pomorskih kapetana.³⁸

Ivan Dominik Komandić³⁹, nautički učitelj rodom iz Lošinja, 22. rujna 1861. godine poslao je prijedlog Saboru Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije o preustroju nautičkih škola u Kraljevini. Komandić detaljno, kroz 33 točke, opisuje kako bi nautičke škole trebale biti ustrojene.⁴⁰

3.1. Škola ponovno djeluje od 1871. godine

Na sjednici hrvatskog Sabora u Zagrebu, 8. srpnja 1870. zaključeno je, nakon neprestanih traženja bakarskih zastupnika od kojih se posebice istakao zastupnik Pavao Battagliarini, da se škola ponovno uspostavi kao državna.⁴¹ U vrijeme banovanja Kolomana pl. Bedekovića,⁴² škola je 10. studenoga 1871. (rješenjem od 23. srpnja 1871.)⁴³ ponovno otvorena prema istom nastavnom planu kao i ona u Rijeci, uz iznimku da se u oba razreda predaje hrvatski jezik kao obvezan predmet.⁴⁴ S nastavom je škola započela 1. prosinca 1871. godine.⁴⁵ Ravnateljsku dužnost obnašao je Iginije Mikoč, a od 1874. godine ta funkcija je pripala Boži Babiću. Od ponovnog uspostavljanja škola je imala mali broj učenika, što se promijenilo preustrojem škole u trorazrednu 1876. godine. Škola je tada imala jedan pripravni i dva nautička razreda te je bila jedina s novim programom u Monarhiji.⁴⁶ Iz programa i izvješća Kraljevske nautičke škole u Bakru, koji su dostupni u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, moguće je pratiti školske programe i događanja u školi.⁴⁷ S obzirom na činjenicu da Nautika u Bakru nije bila obuhvaćena reformom pomorskih škola u austrijskom dijelu Monarhije od 7. kolovoza 1879.

---

³⁷ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak IV, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1910., str. 221.

³⁸ Hrvatska enciklopedija, svezak II, Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941., str. 110-112.

³⁹ Iako je prvotno 1849. godine funkcija nautičkog učitelja bila ponuđena Ivanu Kantiću, koji je to odbio zbog prevelike ljubavi za plovidbom, funkciju je preuzeo Ivan Dominik Komandić. (Mažić M.: IV. Pomorsko školstvo- Naše stare nautičke škole, 14. Bakarski zbornik, Bakar, 2015., str. 311.)

⁴⁰ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak V, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1910., str. 230-235.

⁴¹ Simonić A.: Rijeka vremena- Rijeka velikog uzleta, knjiga druga, HAZU, Zagreb, 2015. str. 528.

⁴² Mažić M.: IV. Pomorsko školstvo- Naše stare nautičke škole, 14. Bakarski zbornik, Bakar, 2015., p. 308-312.

⁴³ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VI, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1911., str. 60.

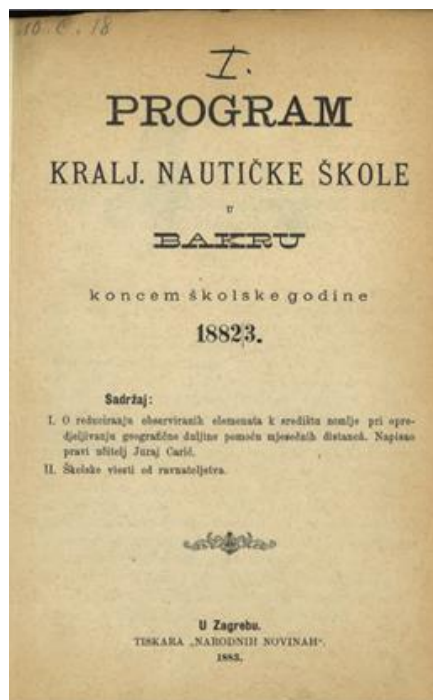
⁴⁴ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

⁴⁵ Simonić A.: Rijeka vremena- Rijeka velikog uzleta, knjiga druga, HAZU, Zagreb, 2015., str. 528-529.

⁴⁶ Simonić A.: Rijeka vremena- Rijeka velikog uzleta, knjiga druga, HAZU, Zagreb, 2015., str. 529.

⁴⁷ Fond Nacionalne i sveučilišne knjižnice posjeduje programe i izvješća škole od šk. god. 1882./83. do šk. god. 1917./18.

godine, ona je usklađena reformom od 3. rujna 1882. godine.⁴⁸ Tako je školske godine 1882./83.⁴⁹ donesena odluka o preustrojstvu škole za nadolazeću školsku godinu. Zanimljivo je istaknuti kako su iste šk. god. (1882./83.) razrednici bili: Ivan Šah⁵⁰ (razrednik pripravnog tečaja), Andrija Mohorovičić⁵¹ (razrednik prvog nautičkog razreda) te Juraj Carić⁵² (razrednik drugog nautičkog razreda), jedni od najistaknutijih profesora bakarske Nautike.⁵³ Iste školske godine, dolaskom prof. Aleksandra Lochmera,⁵⁴ škola je postala prva škola u Hrvatskoj u kojoj se predavao engleski jezik.⁵⁵

Slika 1.: (Prvi) program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1882./3., Zagreb, Tiskara „Narodnih Novinah“, 1883., str. 1.

Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

⁴⁸ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VII, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1911., str. 146., Uglešić S.: *Osposobljavanje i počeci institucionaliziranog obrazovanja pomoraca na hrvatskom dijelu Jadrana tijekom XIX. stoljeća*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Zadar, no. 54, 2012., str. 221-250.

⁴⁹ Od 1882./83. školske godine ravnatelj škole je bio Luka Roić. Roić je u školi radio od 1877. kao profesor talijanskog i hrvatskog jezika, a funkciju ravnatelja škole obnašao je deset godina do 1892. godine.

⁵⁰ Ivan Šah kao profesor matematike, geometrije, prirodopisa i krasopisa djelovao je u školi od 1882. do 1889. godine.

⁵¹ Andrija Mohorovičić kao profesor matematike, fizike i zemljopisa djelovao je od 1882. do 1891. godine.

⁵² Juraj Carić, kap. d. p. kao profesor talijanskog jezika, aritmetike, nautike i oceanografije djelovao je od 1882. do 1890. godine.

⁵³ (Prvi) Program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1882./3., Tiskara „Narodnih novinah“, Zagreb, 1883., str. 50.-54.

⁵⁴ Rukopis prof. Roberta Mohovića, Pomorska škola Bakar, Zgrada pomorske škole Bakar

⁵⁵ Simonić A.: Rijeka vremena- Rijeka velikog uzleta, knjiga druga, HAZU, Zagreb, 2015., str. 529.

Školske godine 1883./84. škola je postala četverorazredna⁵⁶ te je imala jedan pripravni i tri nautička razreda.⁵⁷ Iste se godine uvodi hrvatski jezik kao nastavni za sve predmete opće naobrazbe dok je za sve stručne predmete to bio talijanski jezik.⁵⁸ Prema podacima Drugog programa Kraljevske nautičke škole vidljivo je da je škola šk. god. 1883./84. upisala 42 učenika što je četiri učenika više nego godinu ranije.⁵⁹ Koncem šk. god. 1882./83. školu je završilo 28 učenika od čega ih je šestoro dobilo diplomu „Prvog reda s odlikom“. Programi daju i informacije i o stipendijama učenika pa je tako školske godine 1882./83. stipendije dobivalo 11, a godinu kasnije 13 učenika.⁶⁰ Godine 1884. škola se seli iz dotadašnje zgrade zvane „Špital“⁶¹ u novu zgradu, treću po redu, u kojoj će ostati do 1903. godine. Zgrada je izgrađena 1884. godine na Paladi za potrebe škole, a trošak izgradnje iznosio je 36.000 for.⁶² Danas je zgrada izmijenjenog izgleda zbog nadogradnji nakon Prvog svjetskog rata, a poznata je po nazivu hotel „Jadran“.⁶³ Detaljan opis prostorija škole je naveden u Trećem programu škole.⁶⁴

---

⁵⁶ Drugi program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1883/4., Rijeka, 1884, str. 54.

⁵⁷ (Prvi) Program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1882./3., Tiskara „Narodnih novinah“, Zagreb, 1883. str., 66.

⁵⁸ (Prvi) Program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1882./3., Tiskara „Narodnih novinah“, Zagreb, 1883. str. 67.

⁵⁹ Od upisanih 38 učenika šk. god. 1882./83. svi učenici su prema vjeroispovijesti rimokatoličke vjere, a po porijeklu iz Hrvatske. Školske godine 1883./84. svi upisani učenici su prema vjeroispovijesti rimokatolici, a po porijeklu iz Hrvatske.

⁶⁰ (Prvi) Program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1882./3., Tiskara „Narodnih novinah“, Zagreb, 1883., str.62. Drugi program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1883./4., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1884., str. 43.

⁶¹ Druga zgrada nautičke škole ili „Špital“ je zgrada u zapadnom dijelu grada u blizini starog Kaštela. Ime je dobila po tome što je služila kao bolnica (njem. Spital) za liječenje zaraznih bolesti posebice sifilisa (tzv. škrljevske bolesti) koji je početkom 19. stoljeća vladao tim područjima.

⁶² Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VII, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1911., str. 146.

⁶³ Luzer J.: Statuti i pravilnici grada Bakra (1860.-1940.), Tiskara Šuljić, Viškovo, 2018., p. 378-379.

⁶⁴ Treći program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1884./5., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1885., str. 71.

Slika 2.: Razglednica na kojoj se nalazi nekolicina učenika Nautičke škole u Bakru pokraj kipa Sv. Ivana Nepomuka

Izvor: Milić B.: Bakar - drevni grad na valovima stoljeća, Tisak Zambelli, Rijeka, 2003., str. 120.

Visokim dopisom od 7. travnja 1886. godine dozvoljeno je da se o trošku Vlade ispred školske zgrade podigne nasip te ispred njega riva.⁶⁵ Odlukom od 10. siječnja 1888. godine škola kao i ostale hrvatsko-slavonske škole uvodi ujednačene školske praznike.⁶⁶ Visokim rješenjem od 17. listopada 1891. godine dozvolilo se Kraljevskoj nautičkoj školi da se u njoj predaje njemački jezik kao izborni predmet i to dva sata tjedno, a obuku je vršio prof. Aleksandar Lochmer,⁶⁷ dok je profesor Franjo Burian podučavao nautičare njemačkom jeziku od 1892. do 1896.⁶⁸ Nova reorganizacija škole započela je šk. god. 1894./95., kada je predviđeno da će škola imati dva pripravna i dva nautička razreda te da će prvi pripravni razred moći upisati učenici s navršениh minimalno deset godina starosti te sa završenih minimalno četiri razreda pučke škole. U drugi pripravni razred upisat će se oni koji su prethodne školske godine završili prvi pripravni razred ili prvi razred realne gimnazije te su učili talijanski jezik. Ova reorganizacija, koja je započela 1894. i potrajala do 1900. godine, nastala je po uzoru na mađarsku reorganizaciju nautičke škole.⁶⁹ Preinake su iznjedrile velike promjene. Visokom naredbom od 31. kolovoza 1895. godine, točnije „Prijedlogom učevnih predmeta i sati za svaki predmet nove naučne osnove za kralj. Nautičku školu bakarsku“ škola je bila preustrojena kao sedmorazredna s dva

⁶⁵ Četvrti program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1885./6., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1886., str. 35.

⁶⁶ VI. program Kralj. Nautičke škole u Bakra, koncem školske godine 1887./88., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1888. str. 62.

⁶⁷ X. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1891./92., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1892. str. 18.

⁶⁸ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974., str. 62.

⁶⁹ XIII. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1894./95., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1895. str. 23-24.

pripravna i pet nautičkih razreda.⁷⁰ Ovom reorganizacijom bakarska se škola izjednačila s riječkom. Dva pripravna razreda odgovala su spremi dvaju razreda niže gimnazije, a prva dva stručna razreda spremi trećeg i četvrtog razreda gimnazije. Odlukom Zemaljske vlade od 22. rujna 1894. godine odobreno je da se u pripravne razrede mogu upisivati i učenice.⁷¹ Razlog tomu je što Bakar i okolica tada nisu imali druge srednje škole.⁷² Ova odluka dovela je do povećanja broja upisanih đaka što je vidljivo iz usporedbe broja upisanih đaka 1893. i 1894. godine. Godine 1893. upisano je 19 učenika, a već sljedeće godine 59 učenika i učenica. Održavanje i provođenje zaključnog ispit uređeno je naredbom od 7. travnja 1900. godine.⁷³ Tablica niže prikazuje statističke podatke o učenicima i učenicama koji su školu pohađali u periodu od 1896. do 1906. godine. Iz tablice se vidi porast broja učenika koji su pohađali školu u periodu od deset školskih godina. Tako je školske godine 1896./7. školu početkom školske godine pohađalo 97 đaka, a početkom školske godine 1905./6. njih čak 158. Do porasta u broju učenika došlo je zbog ranije spomenute odluke kojom je bilo dozvoljeno i djevojčicama da upisuju školu. Od 1897. do 1909. u školi je povijest, zemljopis i talijanski jezik podučavao istaknuti prof. Bartol Poparić.⁷⁴ Poparić je rodom iz Dalmacije, ali je toliko učinio za Bakar i njegovu školu da se smatra Bakraninom.⁷⁵

---

⁷⁰ XIV. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1895./96., Tiskarski zavod „Hreljanović Luster“, Senj, 1896. str. 23.

⁷¹ XIII. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1894./95., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1895. str. 24.

⁷² Sušačka gimnazija je otvorena tek 1896. godine. (Šporer A.: 90 godišnjica Bakarske nautike, Primorski štamparski zavod, Bakar, 1940., str. 18.)

⁷³ Cuvaj A.: Građa za povijest školstava Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak X, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 224.

⁷⁴ Poznato Poparićevo djelo je „O pomorskoj sili Hrvata“ (Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 5.)

⁷⁵ Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, Vol. 9. No. 11, 1954., str. 592-594.

Šk. god.	Broj učenika i učenica početkom šk. god.	Broj učenika i učenica krajem šk. god.
1896/7.	97	89
1897/8.	95	87
1898/9.	97	88
1899/900.	120	112
1900/1.	120	107
1901/2.	138	121
1902/3.	130	115
1903/4.	147	136
1904/5.	163	153
1905/6.	158	145

Tablica 1.: Broj učenica i učenika prema školskim godinama od 1896./7 do 1905./6.

Izvor: Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije I, Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 743-744.

Veći broj upisanih đaka povukao je za sobom problem izgradnje nove školske zgrade. Zgrada u kojoj se do tada održavala nastava bila je premalena za toliki broj đaka. U razdoblju od šk. god. 1897./8. do šk. god. 1900./1., prema vjeroispovijesti, u školi su gotovo svi učenici bili pripadnici rimokatoličke vjere s materinjim hrvatskim jezikom, uz iznimku pokojeg učenika, koji je po vjeroispovijesti bio pripadnik istočne crkve (pravoslavlja) ili kako se u izvješćima navodi „Mojsijeve“ vjere.⁷⁶

Zemaljska je vlada 1903. godine kupila zemljište i sagradila novu školsku zgradu, a dvije godine kasnije i zgradu za ravnatelja. Trošak kupnje terena i izgradnje škole iznosio je 130.000 K.⁷⁷ Školska zgrada prema stilu gradnje pripada historicističkom stilu.⁷⁸ U periodu od deset godina, od šk. god. 1901./02. do šk. god. 1910./11., zaključnim ispitima je pristupilo 99 učenika V. nautičkog razreda. U tom periodu najviše je učenika pohađalo V. nautički razred šk. god. 1910./11., njih čak sedamnaest te su svi pristupili završnom ispitu. Najmanje učenika, tek troje,

⁷⁶ Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1897/8., Senj, 1898.; Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1898/9., Senj, 1899.; Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1899/900., Senj, 1900.; Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1900/901., Senj, 1901.

⁷⁷ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak X, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 220-231.

⁷⁸Rukopis prof. Roberta Mohovića, Pomorska škola Bakar, Zgrada pomorske škole Bakar, rukopis

u V. nautičkom razredu, a samim time i na zaključnom ispitu, bilo je šk. god. 1901./02.⁷⁹ Školske godine 1910./11. školu je pohađao 151 učenik i 17 učenica što je u odnosu na pet godina ranije (šk. god. 1905./6.) 23 učenika više.⁸⁰ Odlukom Visoke kralj. zemaljske vlade u Zagrebu od 4. travnja 1912.⁸¹ nije se smjelo u školu primiti niti jednog učenika izvan kraljevine Hrvatske i Slavonije bez posebnog dopuštenja Kraljevske zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu.⁸² Vladinom odlukom od 19. kolovoza 1912. godine uvedena je školarina za Kraljevsku nautičku školu. Školarina je za učenike koji dolaze iz tzv. Zemalja krune Sv. Stjepana iznosila 12 K po polugodištu, a za sve ostale 24 K po polugodištu. I dalje su svi učenici plaćali 2 K kod upisivanja za tiskanice, biljege svjedodžbe i ostale školske potrepštine te 2 K za školsku knjižnicu.⁸³ Uporaba ćirilice ukinuta je odlukom Vlade od 13. listopada 1914. godine, a svega mjesec dana kasnije 5. studenog određuje se naziv nastavnog jezika – hrvatski.⁸⁴

Da se škola digne na rang akademije htio je još dr. Iso Kršnjavi za svoga mandata.⁸⁵ To se ostvarilo tek rješenjem Zemaljske vlade od 19. srpnja 1917. godine kada je bakarska škola dobila novi naziv - „Kraljevska pomorska akademija“. Za vrijeme Prvog svjetskog rata škola nije prestala s radom, ali su neki učenici bili odsutni jer su odsluživali vojnu službu. U ratnim godinama od 1914. do 1917. ravnatelj škole bio je svećenik, rkt. vjeronauka Mirko Pacher.⁸⁶ Poznato je tako da je početkom šk. god. 1917./18. školu pohađalo 265 učenika i učenica, a na kraju školske godine ostalo njih 225. Šesnaest učenika je otišlo odraditi vojnu službu.⁸⁷ U periodu od 64 godine (od 1854. do 1918. godine) Nautičku školu je završilo 386 đaka.⁸⁸

---

⁷⁹ Izvještaj Kralj. Nautičke škole u Bakru za šk. god. 1901./02; 1902./03. Knjigotiskara Hreljanović u Senju, 1903.; Izvještaj Kralj. Naut. Šk. u Bakru za šk. god. 1903./04.; 1904./05.; 1905./06.; 1906./1907.; 1907./08.; 1908./1909.; 1910./11. Tiskom Riječke dioničke tiskare na Rijeci; Izvještaj Kralj. Naut škole u Bakru za šk. god. 1909./10. Kr. zemaljska tiskara, Zagreb

⁸⁰ Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije II, Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1917., str. 519

⁸¹ U periodu od 1910. do 1914. godine ravnatelj škole je prof. Eugen Kavić. (Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1913/1914., Zagreb, 1914.). Prema opasci na popisu učiteljskog zbora za šk. god. 1915./16. vidi se da je Kavić bio mobiliziran (Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1915/1916., Zagreb, 1916).

⁸² Izvještaj Kralj. Nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911./1912., Rijeka, 1912., str. 74.

⁸³ Izvještaj Kralj. Nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1912./1913., Rijeka, 1913., str. 70.

⁸⁴ Izvještaj Kralj. Nautičke škole sa školskom lađom „Vilom Velebita“ u Bakru za šk. god. 1914./1915., Tisak Kralj. Zemaljske tiskare Zagreb, 1915. str. 55.

⁸⁵ Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 4.

⁸⁶ Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 5.

⁸⁷ Izvještaj Kralj. Pomorske akademije i Kralj. Nautičke škole sa školskom lađom Vila Velebita u Bakru za školsku godinu 1917.-18., Tisak Kralj. Zemaljske tiskare, Zagreb, 1918., str. 13.

⁸⁸ Fijo O.: Prilozi poznavanja pomorskog školstva na našoj obali u XIX. stoljeću, Jadranske monografije, knjiga 1., Jadranski institut, Zagreb, 1956., str. 30.

4. Značaj hrvatskog jezika u (Kraljevskoj) Nautičkoj školi Bakar

Službeni jezik u pomorstvu na prostoru Austro - Ugarske monarhije bio je talijanski. Razlog tomu je bio taj što se na prostoru hrvatske obale Jadrana nije pričao mađarski niti njemački jezik pa su se vlasti zadovoljile i obaveznim talijanskim jezikom, a sve kako bi se izbjegao hrvatski. Na talijanskom jeziku se odvijala nastava, ali i polagali se stručni ispiti u nautičkim školama Monarhije.⁸⁹

Hrvatski jezik za opće predmete iznimno je uveden u Nautičkoj školi u Bakru 1882. godine. Tadašnji ravnatelj Božo Babić odlučno se borio protiv talijanštine koju je zagovarao riječki pomorski gubernij i njegov prethodnik Zdravko Mikoč. Babić je na hrvatskom jeziku izdao mnoge knjige kao što su „Mladi mornar“ i „Pomorski rječnik“.⁹⁰

Visokim dopisom od 3. ožujka 1893. godine uvode se u sva tri nautička razreda obavezna dva sata hrvatskog jezika tjedno.⁹¹ Školske godine 1893./94. pripravnici razred je imao četiri sata nastave hrvatskog jezika tjedno, dok su ostala tri nautička razreda imala po dva sata na tjedan.⁹² O tome koliko je Bakranima bilo bitno da se njihova škola razlikuje od one mađarske u Rijeci, govori tekst kojega je 12. veljače 1900. godine iznio u Saboru zastupnik dr. Franko Potočnjak. Potočnjak je upozorio kako pomorci Primorja koji polažu zaključni ispit u Nautičkoj školi u Bakru i odrade propisanu plovidbu moraju polagati potkapetanske i kapetanske ispite u Rijeci. Istaknuo je uz mnoge probleme i problem jezika. Potočnjak tako navodi: „Začudo je, gospodo, mi već preko tisuću i toliko stotina godina živimo na moru, pomorci smo, borimo se s pomorskim prilikama, a u našem pomorskom životu služimo se najviše tuđim jezikom. Mi smo tako daleko dospjeli, da i same nazive brodova i ostale brodarske sprave i odnošaje krstimo jezikom ponajviše talijanskim.“⁹³ Potočnjak je problem jezika vidio kao anomaliju koju Vlada mora riješiti. Velike zasluge dodijelio je, prije spomenutom, Boži Babiću koji je u hrvatskom jeziku tražio pomorske izraze, a ako ih nije pronalazio tražio ih je u drugim slavenskim jezicima kao što je ruski. Zastupnik Potočnjak je u svojem govoru uživao podršku zastupnika dr. Josipa Franka koji se složio s izjavom da Kraljevska nautička škola u Bakru ima veliku kulturnu

---

⁸⁹ D. Stolac.: Hrvatsko pomorsko nazivlje, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1998., str. 21.

⁹⁰ Babić je napisao pet pomorskih rječnika. Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 3-5.

⁹¹ XI. Program Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1892./93., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1893. str. 22.

⁹² XII. Program Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1893./94., Tiskarski zavod „Narodnih novinah“, Zagreb, 1894. str. 25.

⁹³ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VIII, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 497-502.

zadaću i dužnost u očuvanju hrvatskog nazivlja. Usporedio je Potočnjak stanje u jeziku i sa situacijom u Rijeci, gdje su Mađari, kad su se „dokopali“ mora, vješto čak i za najmanju brodsku opremu koristili mađarski naziv.⁹⁴ Godina 1917. neće ostati zapamćena samo kao godina promjene naziva škole u „Kraljevska pomorsku akademiju“ već i kao godina kad je hrvatski jezik uveden u nastavu i za sve stručne predmete.⁹⁵

Juraj Carić je bio, uz Božu Babića, još jedan istaknuti profesor Nautičke škole u Bakru, koji se zalagao za uvođenje hrvatskog jezika i terminologije u pomorstvo. Carić je bio pisac, pomorac i pedagog. U vrijeme osnivanja prvih nautičkih škola, stručnih pomorskih udžbenika pisanih na hrvatskom jeziku nije bilo, no Carić se uvrstio među prve pisce koji su pisali stručne pomorske knjige na hrvatskom jeziku. Prvu stručnu knjigu „Elementi matematičke geografije“ objavio je 1888. godine te za istu dobio nagradu Vlade. „Nautika - geodetički dio“, 1890. i „Nautička astronomija“ još su neke od stručnih knjiga o pomorstvu koje je napisao Juraj Carić.⁹⁶ „Nautička astronomija“ nikada nije objavljena iz dva razloga, prvi jer što Carić nije želio objavljivati na talijanskom jeziku, a drugi što je rukopis izgorio u požaru 1906. godine. Carićeva „Nautika - geodetički dio“ smatra se prvim hrvatskim nautičkim udžbenikom. Udžbenik se sastoji od 136 stranica s 59 slika podijeljenih u 14 poglavlja. Poglavlja nose nazive:

I. Prve definicije

II. Orizont

III. Deriva

IV. Barketa

V. Magnetizam. Busola. Varijacija

VI. Devijacije (praktični dio)

VII. Elementi teorije devijacije

VIII. Karte

IX. Uporaba Merkatorove karte

---

⁹⁴ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VIII, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 497-502.

⁹⁵ Fijo O.: Prilozi poznavanja pomorskog školstva na našoj obali u XIX. stoljeću, Jadranske monografije, knjiga 1., Jadranski institut, Zagreb, 1956. str. 30.

⁹⁶ Fijo O.: *Juraj Carić pisac, pomorac i pedagog*, Pomorstvo, Split, Vol. 9, No. 1, 1954., str. 18-19.

X. Losodromična trigonometrija

XI. Plovidba po losodromi

XII. Upliv morskih struja na plovidbu

XIII. Plovidba po ortodromi

XIV. Internacionalno nazivlje vjetrova

Carić je započeo stvaranje hrvatske pomorske terminologije, ali put do toga nije bio lagan. Danas, čitajući Carićev udžbenik, nailazimo na mnoge riječi koje uopće ne koristimo ili koristimo tek rijetko u standardnom hrvatskom jeziku, a neke od njih su: kors - kurs, barketa - ručni brzinomjer, nodi - čvorovi.

Iako je napisao stručne knjige prilagođene đacima nautičkih škola, knjige nikada nisu bile uvedene u škole, jer nisu pisane na talijanskom jeziku. U nautičkim školama, osim u bakarskoj, koristio se udžbenik Talijana Artura Vitala „Corso di navigazione geodetica ad uso delle scuole nautiche“ iz 1908. godine. U „Osmom programu Kraljevske nautičke škole koncem školske godine 1889./90.“ stoji da je Visokim dopisom od 23. ožujka 1890. dozvoljena uporaba knjige „Nautika - geodetički dio“, koju je napisao profesor Juraj Carić. Odluka se odnosila isključivo na Kraljevsku nautičku školu u Bakru.⁹⁷ U svrhu obrane hrvatskog jezika Carić je 1918. godine izdao brošuru „Na odbranu dviju hrvatskih nautičkih knjiga“.⁹⁸ Carićev udžbenik dobio je svoje mjesto u nastavi svih pomorskih škola nakon svršetka Prvog svjetskog rata.⁹⁹

Školske godine 1896./97. prvi pripremački razred imao je 5 sati hrvatskog jezika, drugi pripremački razred 4 sata te svih pet nautičkih razreda po dva sata tjedno.¹⁰⁰

Babićev i Carićev rad nastavili su i mnogi drugi profesori bakarske „Nautike“ koji su zajedno prikupili oko 2700 hrvatskih pomorskih termina i time dali temelje hrvatskom pomorskom nazivlju.¹⁰¹ Neki od profesora koji su se istaknuli u prikupljanju hrvatskog pomorskog nazivlja bili su: Božo Babić, Juraj Carić, Narcio Damini, Dezider Kasumović, Milan Miholjević, Marko

---

⁹⁷ VIII. program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1889./90., Tiskara „Narodnih novinah“, Zagreb, 1890., str. 125.

⁹⁸ Botrić A.: *O povijesnom razvoju udžbenika za pomorske škole na našoj obali*, Naše more, Dubrovnik, vol. 18. no. 2-3, 1971., str. 66-68.

⁹⁹ Franušić B.: *Stogodišnjica prvog hrvatskog nautičkog udžbenika*, Naše more, Dubrovnik, vol. 37., no. 3-4, 1990., str. 165-167.

¹⁰⁰ XV. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1896./97., Tiskarski zavod „Hreljanović Luster“, Senj, 1897. str. 25.

¹⁰¹ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974. str. 31.

Nikolić i Bare Poparić.¹⁰² U izjavi za monografiju „125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru“, 1974. godine, Mate Forempoher prisjetio se kada su s talijanskog jezika za stručne predmete prešli na hrvatski jezik: „Tada sam bio u III. nautičkom razredu a 'gradnju i opremu broda', koju nam je predavao prof. kap. Nikola Gereschammer, počeli smo učiti na talijanskom jeziku. Došao je toga dana u razred i rekao: 'Dečki, od danas ćemo učiti hrvatski'. Nakon te svečane objave pok. 'barba Mika', kako smo ga svi zvali, osjetili smo veliko olakšanje. S nazivljem nije bilo nikakvih teškoća jer je škola već imala svoj rječnik. Nije bilo teškoća niti u daljnja dva viša razreda, gdje su se učili svi ostali stručni predmeti.“¹⁰³

Prema Izvještaju za šk. god. 1916./17. poznato je kako se u III. nautičkom razredu kod prof. Mirka Nikolića na nastavi hrvatskog jezika čitalo remek-djelo hrvatske književnosti - Smrt Smail-age Čengića Ivana Mažuranića.¹⁰⁴

---

¹⁰² Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 5.

¹⁰³ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974., str. 32.

¹⁰⁴ Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1916/1917., Zagreb, 1917. str. 26.

5. Školski brodovi - simboli nacionalnog ponosa

Može se kazati kako su nautičke škole bez školskih brodova nepotpune jer bez školskih brodova mladi nautičari ne mogu steći adekvatnu praksu.¹⁰⁵ Pitanje provođenja teorije, koju su đaci stekli, u praksu pojavilo se već 1880.-ih godina. Riječki gubernij je u tu svrhu na korištenje dao jedan od svojih parobroda „Dely“ ili „Bator“¹⁰⁶ riječkim i bakarskim maturantima. Praksa je podrazumijevala osmodnevno putovanje brodom od Lošinja do Pule na kojem su đaci mogli upoznati i služiti se raznim pomorskim instrumentima. Odlukom Kraljevske zemaljske Vlade od 20. kolovoza 1884. odobreno je da učenici trećeg nautičkog razreda krajem školske godine odrade praktičnu nastavu na parobrodu Kraljevske pomorske oblasti na Rijeci.¹⁰⁷ Sve su nautičke škole uviđale važnost posjedovanja školskog broda na kojem bi đaci stjecali praksu.¹⁰⁸ Profesor Milan Miholjević 1911. godine je primio pismo od g. Charlesa H. Browna iz nautičke škole u Glasgowu, tada jedine u Velikoj Britaniji, kojim ga je molio da mu napiše kako da i oni svoju nautičku školu urede kako bi bila poput one u Bakru.¹⁰⁹ Mađari su tako za riječku školu htjeli pribaviti veliki brod na kojem bi njihovi učenici odrađivali sate prakse. Toliko jako su željeli brod da su po čitavoj Monarhiji prikupljali sredstva za gradnju broda, no brod je ostao samo neostvarena želja.¹¹⁰

Nakon nekoliko godina ovakvog izvođenja pomorske prakse, bakarski su profesori, zajedno s građanima Bakra, od Kraljevske vlade u Zagrebu tražili da se to pitanje riješi. Vlada nije previše odugovlačila te je već 1894. godine kupila jahtu „Farnese“, koja je bila u vlasništvu vojvode od Parme.¹¹¹ Škola je dobila brod u vrijeme bana Khuena Hedervaryja, koji je bio poznati zagovaratelj mađarske hegemonističke politike u Hrvatskoj. Bitno je naglasiti političku važnost, koja stoji iza nabave ovog broda kao jedinog u Monarhiji baš u vrijeme vladavine jednog od većih zagovaratelja mađarizacije.¹¹² Velike zasluge u nabavi broda imao je tadašnji predstojnik Ministarstva za bogoštovlje i nastavu dr. Iso Kršnjavi. Neki smatraju da je zalaganje

---

¹⁰⁵ Izvještaj Kralj. Nautičke škole sa školskom lađom „Vilom Velebita“ u Bakru za šk. god. 1914./1915., Tisak Kralj. Zemaljske tiskare Zagreb, 1915. str. 58.

¹⁰⁶ Odlukom od 2. svibnja 1887. godine učenici III. nautičkog razreda morali su praksu odraditi zajedno s riječkom školom na brodu „Bator“ (Peti program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1886/7., Rijeka, 1887., str. 44.)

¹⁰⁷ Treći program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1884./5., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1885., str. 72.

¹⁰⁸ Za tršćansku i lošinjku školu brod je nabavljen tek 1911. godine, a već prvo putovanje 1913. godine tragično je završilo. Brod je nestao na Pacifiku i nikada se nije saznao uzrok nesreće.

¹⁰⁹ Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 5.

¹¹⁰ Gerechthammer N.: *Historija našeg školskog broda*, Jadranska straža, Split, vol. 3., no. 6, 1925., str. 151-152.

¹¹¹ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

¹¹² Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 12, 1954., str. 662-663.

Kršnjavija zapravo isprika za veliki gubitak Rijeke, gašenje hrvatske gimnazije.¹¹³ Jahta je 22. travnja 1894. preimenovana u „Margita“ u čast supruge bana Khuena Hedervaryja. „Margita“ je bila željezni brod - jedrenjak tipa „logger“ sagrađen 1880. godine u Birkenheadu (Engleska). Bila je dugačka 31 m te je imala pomoćni parni stroj s 35 KS. „Margita“ je školi dodijeljena u naučne i znanstvene svrhe.

Slika 3.: Nautičari na školskom brodu „Margita“

Izvor: Poparić B.: Doživljaji hrvatskih pomoraca, drugo izdanje, Multigraf, Zagreb, 1994., str. 81.

Zapovjednici su redom bili: kap. Bonaventura Urbani, kap. Vjekoslav Baborsky, kap. Desider Kasumović te kap. Nikola Turina. Prvi upravitelj stroja bio je Josip Sinčić koji će to ostati i na novom brodu „Vila Velebita“.¹¹⁴ Školska je jahta „Margita“, prema odluci od 20. travnja 1894. godine, obnašala 3 funkcije od kojih su prva tjedna naučna putovanja u trajanju od subote do ponedjeljka na koja bi, uz stručno nastavno osoblje, na put išli učenici viših razreda (od 15 do 18 učenika). Osim naučnih putovanja bilo je i onih znanstvenih.¹¹⁵ Tako su se 1895. godine na put Venecija – Ravenna – istarska obala - dalmatinska obala, u trajanju od dvadeset dana, otisnuli umjetnici: I. Kršnjavi, V. Bukovac, R. Frangeš, I. Tišov i O. Iveković. Na drugo znanstveno putovanje „Margita“ je otplovila 1896. godine s geologom prof., Mišo Kišpatićem. Treća funkcija „Margite“ su bila službena putovanja dostojanstvenika.¹¹⁶

¹¹³ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974., str. 23.

¹¹⁴ Josip Sinčić je obnašao funkciju upravitelja stroja 43 godine (od 1894. do 1937.).

¹¹⁵ XIV. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1895./96., Tiskarski zavod „Hreljanović Luster“, Senj, 1896. str. 26.

¹¹⁶ XIV. program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1895./96., Tiskarski zavod „Hreljanović Luster“, Senj, 1896. str. 26.

Od svih putovanja jedno je pronašlo mjesto u povijesti kao nešto drugačije. Zaslugama Vjekoslava Baborskog održano je naučno putovanje u zimu 1898. godine u trajanju od pet dana iz Bakra u Zadar i Split. Ravnatelj Baborsky je za polazak predložio blagdan Duhova, a razlog tomu je što je „Margita“ tada mogla razviti veliku galu te su se na oba njena jarbola vile velike hrvatske trobojnice.¹¹⁷ Školski brod je uplovio u zadarsku luku te su svi prisutni mislili da je riječ o ratnom brodu s istaknutim trobojnicama. Na brodu su bili mladi nautičari odjeveni u uniforme i s hrvatskim natpisom „Nautička škola“ na mornarskim kapama.¹¹⁸

Nakon preustroja škole u sedmorazrednu broj učenika se naglo povećao, a „Margita“ je postala premalena za sve đake. Nastavno osoblje, predvođeno ravnateljem Vjekoslavom Baborskim,¹¹⁹ se pobrinulo za nabavu novog, većeg broda. Naišli su na razumijevanje Kraljevske vlade u Zagrebu te je ban Pavao Rauch, a na inicijativu predstojnika Ferde Mixicha, prihvatio prijedlog te je novi školski brod bio izgrađen 1908. godine za 183 000 maraka.¹²⁰ Novi čelični brod „Vila Velebita“ bio je izgrađen u brodogradilištu Howaldts- werke u njemačkom Kielu.¹²¹ Brod je bio čelični jedrenjak tipa „brig-škuna“ s 12 jedara, dug 35.75 m, širok 7.60m, a visok 3.54 m te gaza 3.10 m.¹²²

---

¹¹⁷ Poparić B.: *Stvarajmo pomorsku Hrvatsku!*, More, Zagreb, vol. 2., no. 1, 1941., str. 6.

¹¹⁸ Poparić B.: *Stvarajmo pomorsku Hrvatsku!*, More, Zagreb, vol. 2., no. 1, 1941., str. 6.

¹¹⁹ Vjekoslav Baborsky je kao ravnatelj Nautičke škole u Bakru (1896-1909) uvelike pridonio unaprjeđenju nastave. Njegovom je zaslugom 1903. godine škola dobila novu školsku zgradu, a 1908. novi školski brod Vila Velebita. Može ga se smatrati jednim od najistaknutijih ravnatelja Nautičke škole ikada.

¹²⁰ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974., str. 25

¹²¹ Bašić Đ.: *Školski brodovi na istočnoj obali* (Hrvatski školski brodovi „Margita“, „Vila velebita“ i „Jadran“), Pomorski zbornik, Rijeka, vol. 45., no. 1, 2008. str. 238.

¹²² Cvjetković N. ml., et al.: *Školski brodovi Pomorske škole Bakar*, Tiskara Helvetica, Rijeka, 2009., str. 19.

Slika 4.: Školski brod „Vila Velebita“

Izvor: Milić B.: Bakar - drevni grad na valovima stoljeća, Tisak Zambelli, Rijeka, 2003., str. 124.

Prvi zapovjednik broda bio je kap. Nikola Turina. Iako je „Vila Velebita“ provodila tjedna putovanja s đacima, kapetan Nikola Gerechtshamer¹²³ uveo je i tzv. ferijalna putovanja. Ferijalna putovanja su trajala četrdeset i pet dana tijekom kojih je brod plovio Jadranom od Trsta do Kotora. Takva putovanja održala su se 1913. i 1914. godine. Drugo ferijalno putovanje koje je započelo 22. lipnja 1914. godine prekinuto je zbog ratnih neprilika. Kako su *Novosti* i *Jutarnji list* prenijeli: „Zemaljska je vlada jučer o podne brzojavila u Bakar ovo: Zapovjedništvu školskog broda 'Vila Velebita': Naučno putovanje smjesta prekinite, brod na paru natrag u Bakru.“¹²⁴ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti potaknula je znanstvena istraživanja Jadrana. Četiri znanstvene ekspedicije, koje je „Vila Velebita“ poduzela u istom periodu, opisane su u „Prirodoslovna istraživanja Hrvatske i Slavonije“, 1913. i 1914. te u izdanju dr. Vale Vouka „Vila Velebita u službi znanosti“. Bila je riječ o istraživanjima hidrografije i biologije Jadranskog mora i podmorja pa su tako na raznim dubinama izmjerena temperatura morske vode, smjer i jakost morskih struja, slanost i slično. Uz prije spomenutog Vouka istaknuo se i Lazar Car, zoolog koji je sudjelovao u istraživanju faune Jadrana 1913./14. godine.¹²⁵ Od 20. svibnja 1915. godine „Vila Velebita“ je raspoređena u Bakru.¹²⁶

---

¹²³ Kap. Nikola Gerechtshammer, poznat kao „barba Miko“, zapovjednikom Vile Velebita je postao 1912. godine, a tu je funkciju obnašao narednih dvadeset i pet godina. Osim posla zapovjednika broda bio je i profesor za predmete pomorske struke.

¹²⁴ *Novosti*, 27. srpnja 1914. str. 3; *Jutarnji list*, 26. srpnja 1914., str. 14.

¹²⁵ Hrvatski bibliografski leksikon, 2, Bj-C, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1989. str. 576-577.

¹²⁶ Gerechtshammer N.: *Historija našeg školskog broda*, Jadranska straža, Split, vol. 3., no. 6, 1925., str. 151-152.

Ime „Vila Velebita“ simbolično je ime koje se može tumačiti na više načina. Vila, kao mitsko biće, je česta tema u hrvatskoj književnosti od renesanse do postmoderne. Kao i vile, tako je i Velebit bio nadahnuće mnogim našim književnicima, a najpoznatije djelo inspirirano njima zasigurno su „Planine“ Petra Zoranića. Tema romana se tumači kao domoljubna, a romanom je Zoranić nastojao opjevati domovinu i njene ljepote.¹²⁷

„Vila Velebita“ je hrvatska domoljubna pjesma, koja je vjerojatno nastala u periodu postilirizma druge polovice 19. stoljeća, a prvi puta je objavljena 1873. godine¹²⁸ te je javno izvedena 1882. godine u Zagrebu na proslavi dvadesete obljetnice Hrvatskog pjevačkog društva „Kolo“. Pjesma već u prvoj strofi spominje mitološki lik „Vile Velebita“ koja je kroz stoljeća povijesti postala simbol hrvatskog domoljublja.¹²⁹

„Oj ti vilo, vilo Velebita,

Ti našeg roda diko,

Tvoja slava jeste nama sveta,

Tebi Hrvat kliko:

Ti vilo Velebita,

Ti našeg roda diko!

Živila, premila,

Živila, premila,

Živila, oj premila,

Ti vilo svih Hrvata!“

Vila Velebita, nepoznati autor, druga polovica 19. stoljeća (dio pjesme)

Izvor: Lučić I.: *Velebit kao „Vila Velebita“*, Ekonomska i ekohistorija, Zagreb, vol. 9., no. 1, 2013. str. 133-149

---

¹²⁷ Cvjetković N. ml., et al.: Školski brodovi Pomorske škole Bakar, Tiskara Helvetica, Rijeka, 2009., str. 42-43.

¹²⁸ U zbirci Danila Medića *Različite pjesme prvog doba*, 1873. godine

¹²⁹ Pjesma je u Jugoslaviji bila zabranjena.

Moguće je da je ime školskog broda povezano s izvođenjem pjesme 1883. godine i željom za isticanjem nacionalnog identiteta. Iz pera Vatroslava Cihlara, bivšeg učenika škole, saznajemo kako je jedno putovanje Vile Velebita u proljeće 1912. imalo i političku ulogu. U Hrvatskoj je u to vrijeme ban bio omraženi Slavko Cuvaj čije je banovanje obilježeno nezadovoljstvom naroda. Kada je brod uplovio u Zadar to je obilježeno velikim izrazima simpatija za narodnu borbu. U zadarskoj Hrvatskoj čitaonici priređen je banket bakarskim nautičarima, a navečer je održan protestni sastanak protiv nasilja bana Cuvaja u Hrvatskoj.¹³⁰ Poznato je da je školski brod „Vila Velebita“ koji je na puleni imao hrvatski grb kako bi simbolički predstavljao Hrvatsku u stranom svijetu. Na stražnjem jarbolu broda također se nalazio nacionalni simbol - hrvatska trobojnica.¹³¹

---

¹³⁰ Cihlar V.: *Sto godina Bakarske nautike*, Riječki list, 6. rujna 1949., str. 3.

¹³¹ Cuvaj A.: *Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak X, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 228.

6. Učenici Nautičke škole u borbama protiv „tuđinske“ vlasti

Bakarska je nautika pored maritimne u srca đaka ulijevala i narodnu svijest. Škola je poznata po svojem djelotvornom sudioništvu u narodnom životu i borbama za nacionalni identitet, što nije čest slučaj u školstvu.

U doba Bachova apsolutizma škola radi kao privatna kako bi se školovali mladi pomorci koji će čuvati hrvatsko znamenje mornarice na moru kao odgovor na strane politike.¹³²

Prva pobuna bakarskih đaka, danas anegdota, zbila se 1909. godine na školskom brodu „Vila Velebita“ kada su đaci prosvjedovali zbog nezadovoljstva objedom. Škola je jednom učeniku zaprijetila isključenjem iz škole, ali su ga kolege spasili štrajkom, u koji se pak umiješala i Zemaljska vlada, a o svemu su izvijestile Narodne novine.¹³³ Drugi štrajk, u kojem su sudjelovali bakarski nautičari, može se smatrati političkom aktivnošću mladih pomoraca u pokušaju odupiranja tuđinskoj vlasti. U suradnji s učenicima Sušačke gimnazije, bakarski su nautičari prosvjedovali protiv bana S. Cuvaja. O štrajku omladine koji se prelio na mnoge gradove izvještavao je i „Riečki Novi list“.¹³⁴

Bakarski su nautičari 1911. godine pokrenuli đачki list *Novi život*, koji u to vrijeme nije bio novina, jer su takve listove imale uglavnom sve škole. No, bakarski su đaci u njemu pisali o borbi protiv tuđinskih ambicija prema hrvatskoj obali Jadrana i potrebi izgradnje nacionalnog pomorstva.¹³⁵ Ukupno su izašla dva broja spomenutog lista, a urednik, iako nije bio naveden vjerojatno, je bio Marko Curtini koji je surađivao s Vatroslavom Cihlarom, istaknutim buntovnikom te generacije starijih đaka škole.¹³⁶

Vatroslav Cihlar je u svojem članku „Naša najstarija pomorska škola“ objavljenom u *Narodnom listu* 29. rujna 1946. godine napisao da je povijest Bakarske nautike dio opće političke povijesti Hrvatske, jer se u njenom razvoju ogleda gotovo čitav vijek političkih i nacionalnih čežnji naroda Hrvatske u doba Austro-Ugarske Monarhije, kada je borba za ovu školu značila prvenstveno borbu za afirmaciju hrvatskog pomorstva protiv moćnijih stranaca na moru.¹³⁷

---

¹³² Šporer A.: 90 godišnjica Bakarske nautike, Primorski štamparski zavod, Bakar, 1940., str. 11.

¹³³ Cuvaj A.: Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak X, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 228.

¹³⁴ *Riečki Novi list*, 7. ožujka 1912., str. 1.

¹³⁵ Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 12, 1954., str. 662-663.

¹³⁶ Fijo O.: *Prilog bibliografiji naših pomorskih novina i časopisa (1835—1956)*, Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik, no. 4-5, 1956., str. 673-704.

¹³⁷ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

7. Trgovačka mornarica odraz hrvatskih pomoraca u svijetu

Nautičke škole Monarhije su za zadaću imale školovati časnike za trgovačku mornaricu. Raznim sredstvima su kroz godine nastojale privući učenike u tu struku, a stipendiranjem i osiguravanjem smještaja đacima to su i uspjeli.

Kako je u *Narodnim novinama*, dana 18. travnja 1882., objavljeno: „Svaki misaoni Hrvat u našem Primorju znade, da bakarska nautička učiona ima dvovrsnu zadaću. Prvo, da uzgoji časništvo za hrvatsku mornaricu, a druga da otvori vrata 'hrvatštini' u morskoj upravi koja se na nepravedan način obavlja u talijanskom jeziku, pošto obala, koju naše more oplakuje, napučena je većinom hrvatskim narodom...“¹³⁸ Nije čudno da su mornaricu činili iskusni i vješti pomorci iz Primorja.

O važnosti ove škole govore i sredstva koja su izdvojena za njezino financiranje, a koja su objavljena u *Narodnim novinama* 18. siječnja 1892. godine. Jedina nautička škola s 28 djelatnika je tako dobila 11 830 forinti, a šest glazbenih škola, koje su imale ukupno 364 djelatnika, dobila su sredstva od tek 9 810 forinti.¹³⁹

Još je 1883. godine ravnatelj škole Luka Roić imao ideju osnivanja društva za pomaganje učenika Kraljevske nautičke škole u Bakru, kakva su imali i drugi zavodi u državi. Društvo je, prema ideji Roića, trebalo omogućiti da se školuju i oni đaci čiji roditelji nisu bili u financijskoj situaciji to im omogućiti. Roić nije stao samo na ideji, nego je u kolovozu 1884. godine počeo sam po gradu prikupljati sredstva. U nekoliko dana ravnatelj Luka Roić prikupio je svotu od 121 forinte. Učiteljski zbor je pak iskoristio vrijeme poklada te je 12. veljače 1885. organizirao plesnu zabavu u „Narodnom Domu“. Na zabavi je sudjelovao jedan odjel vojničke glazbene Jelačićeve pukovnije. Kako piše i na samoj pozivnici, koja se čuva u Državnom arhivu u Rijeci, svrha zabave je bilo prikupljanje novčanih sredstava u korist siromašnih učenika bakarske Nautike.¹⁴⁰ Iz Trećeg programa Kraljevske nautičke škole poznato je da se na zabavi prikupilo 242 forinte. Slična plesna zabava spominje se i 7. veljače 1887., no nije poznato gdje se održala i tko je nastupio, tek da je prikupljeno 234 forinte.¹⁴¹

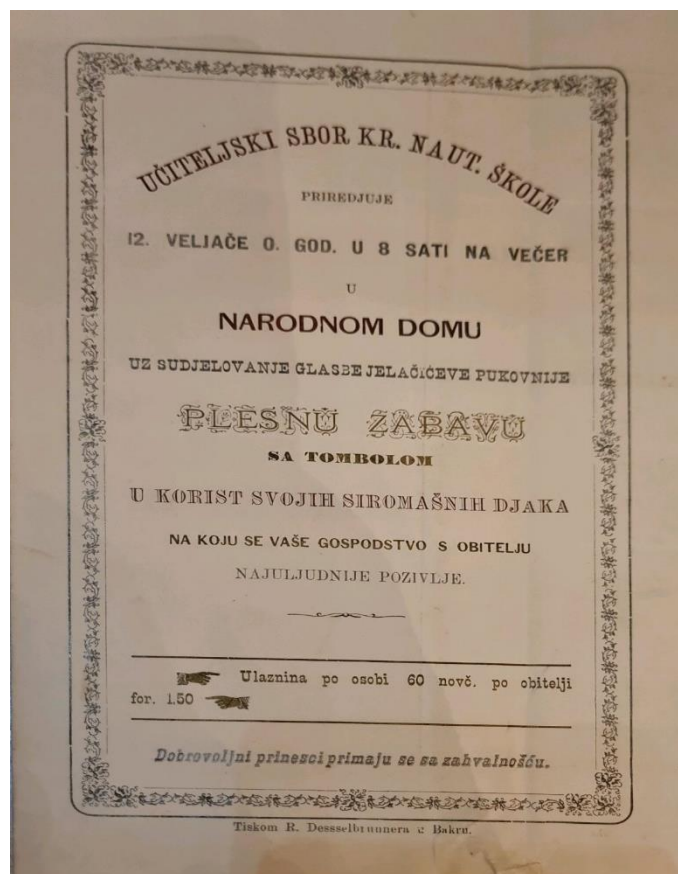
---

¹³⁸ *Narodne novine*, 18. travnja 1882., str. 2.

¹³⁹ *Narodne novine*, 18. siječnja 1892. str. 7.

¹⁴⁰ Moguće je da se pozivnica datira u 1885. godinu što se podudara s danom održavanja plesa (12. veljače) te s mjestom i s nastupom Jelačićeve glazbene pukovnije.

¹⁴¹ VI program Kralj. Nautičke škole u Bakra, koncem školske godine 1887./88., Tiskarski zavod „Narodnih Novinah“, Zagreb, 1888. str. 65.

Slika 5.: Pozivnica učiteljskog zbora Kraljevske nautičke škole za plesnu zabavu 12. veljače u Narodnom domu u Bakru

Izvor: HR-DARI-21, kutija 38, br. 314

Na inicijativu ravnatelja Roića vrlo se brzo organiziralo društvo koje su uglavnom činili imućniji Bakrani. Glavna skupština Društva sastala se 4. svibnja a predstavnici škole su bili: ravnatelj Luka Roić, prof. Andrija Mohorovičić¹⁴², prof. Ivan Šah i prof. Anton Žuvičić, dok su predstavnici građana bili: g. Stjepan Štiglić, g. Josip Bakarčić i g. Alexander pl. Mariašević.¹⁴³ Nekoliko dana kasnije g. Stjepan Štiglić imenovan je podpredsjednikom Društva, prof. Žuvičić tajnikom, a prof. Mohorovičić blagajnikom. Iz Trećeg programa Kraljevske nautičke škole poznata su i pravila „Društva za podporu siromašnih učenika Kraljevske nautičke škole u Bakru“ napisana kroz 21 točku.¹⁴⁴

¹⁴² Mohorovičić je bio blagajnik društva. (IX program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1890/1., Zagreb, 1891.)

¹⁴³ Treći program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1884./5., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1885, str. 76.

¹⁴⁴ Treći program Kraljevske nautičke škole u Bakru, koncem školske godine 1884./5., Tiskara „G. Jerouscheg“, Rijeka, 1885, str. 76., 79.-82.

Prema riječima Vatroslava Cihlara (Kraljevska) Nautička škola u Bakru uspješno je izvršila veliku nacionalnu misiju, da bude odgojna ustanova svjetskog glasa hrvatskih pomoraca, časnika trgovačke mornarice.¹⁴⁵

Još jedan način na koji je škola nastojala pridobiti učenike, a samim time i buduće časništvo trgovačke mornarice bilo je osiguravanje smještaja učenicima koji su dolazili iz udaljenijih krajeva. Iz Izvještaja Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1913./14.¹⁴⁶ navodi se kako škola surađuje s kućanstvima učenika. Roditelji onih đaka koji dolaze iz udaljenijih mjesta mole se da djecu daju u smještaj kod onih stanodavaca koji će paziti da učenici redovno pohađaju nastavu te da se izvan nastave ponašaju uzorno. Naglašeno je pak i kako će ravnateljstvo škole, ukoliko se stanodavac pokaže neprikladnim, od roditelja zahtijevati da pronađu novog stanodavca.¹⁴⁷ Duže se vrijeme nastojao riješiti problem smještaja učenika, a čak je 1907. godine predloženo da se školski brod „Vila Velebita“ koristi i za smještaj učenika. Zemaljska vlada u Zagrebu je 1914. godine izdvojila sredstva za gradnju učeničkog doma, no sve je prekinuto ratnim događanjima.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.

¹⁴⁶ Isto se navodi u više školskih Izvještaja.

¹⁴⁷ Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1913/1914., Rijeka, 1914., str. 79-80.

¹⁴⁸ Centar usmjerenog obrazovanja za kadrove u pomorstvu Bakar- 1975-1989. (povodom 140. obljetnice škole), Tipograf, Bakar, 1989., str. 37.

8. Zaključak

Hrvatski pomorci od davnina su jedni od najvještijih u svome zvanju pa je svakako poželjno posvetiti im i pokoje istraživanje koje se bavi njima i njihovom strukom. Važnost (Kraljevske) Nautičke škole u Bakru velika je u nacionalnom i lokalnom pogledu. Danas, 173 godine od osnivanja škole, ona i dalje djeluje, a gradu Bakru je omogućila da tradicija pomorstva ne prestane. Grad pomoraca i brodovlasnika, koji je po (Kraljevskoj) Nautičkoj školi stekao naslov „kolijevke hrvatskog pomorstva“, zaslužuje da se stranice njegove povijesti i dalje pišu. Škola je kako je ondašnji tisak često navodio imala dvojaku zadaću uz onu obrazovnog karaktera, škola je od samog početka imala i izrazito nacionalan značaj što nije bilo uobičajeno za obrazovne institucije toga doba. Generacije profesora, što onih koji su predavali stručne, što onih koji su predavali opće predmete, odgojili su generacije hrvatskih pomorca u duhu nacionalne svijesti, koju su oni sa sobom nosili na daleka putovanja, znajući uvijek tko su i odakle dolaze. Time se može potvrditi postavljena hipoteza da je (Kraljevska) Nautička škola u Bakru od 1849. čuvala hrvatski nacionalni identitet u vremenima kada se Bakar s ostatkom Hrvatske nalazio pod tuđinskom vlašću. (Kraljevska) Nautička škola u Bakru sudjelovala je u borbi za hrvatski jezik tijekom 19. i 20. stoljeća izdavanjem prvog stručnog udžbenika za pomorstvo, objavljivanjem đačkog časopisa, uvođenjem hrvatskog jezika kao nastavnog za sve predmete te stvaranjem hrvatske pomorske terminologije. Školski brodovi su se, na svojim putovanjima (tjedna i ferijalna naučna, znanstvena i službena), pokazali nositeljima hrvatskog nacionalnog identiteta s istaknutim nacionalnim znakovljem i simbolima. Školovanje mladih pomoraca za trgovačku mornaricu značilo je prisutnost hrvatskih pomoraca (hrvatskog identiteta) u svijetu.

Analizom i sintezom tek djelića povijesti ove škole jasno je vidljiv njen značaj ne samo u lokalnoj povijesti grada Bakra već i onaj u nacionalnom smislu.

Mnogo je toga još o ovoj školi ostalo neistraženo posebice u periodu od 1849. do 1971. godine, za koji dokumenata o školi gotovo da i nema. U nekim budućim istraživanjima ima mjesta za nova otkrića o jednoj od najdugovječnijih nautičkih škola u Hrvatskoj.

9. Literatura

Izvori:

HR-DARI-21, kutija 38

- Program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1882/3., Zagreb, 1883.
- Drugi program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1883/4., Rijeka, 1884.
- Treći program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1884/5., Rijeka, 1885.
- Četvrti program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1885/6., Rijeka, 1886.
- Peti program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1886/7., Rijeka, 1887.
- VI program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1887/8., Zagreb, 1888.
- VII program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1888/9., Zagreb, 1889.
- VIII program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1889/90., Zagreb, 1890.
- IX program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1890/1., Zagreb, 1891.
- X program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1891/2., Zagreb, 1892.
- XI program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1892/3., Zagreb, 1893.
- XII program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1893/4., Zagreb, 1894.
- XIII program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1894/5., Zagreb, 1895.
- XIV program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1895/6., Senj, 1896.
- XV program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1896/7., Senj, 1897.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1897/8., Senj, 1898.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1898/9., Senj, 1899.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1899/900., Senj, 1900.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1900/901., Senj, 1901.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1901/902., Senj, 1902.
- Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1902/903., Senj, 1903.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1903/904., Rijeka, 1904.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1904/1905., Rijeka, 1905.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1905/1906., Rijeka, 1906.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1906/1907., Rijeka, 1907.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1907/1908., Rijeka, 1908.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1908/1909., Rijeka, 1909.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1909/1910., Zagreb, 1910.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1910/1911., Rijeka, 1911.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1911/1912., Rijeka, 1912.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1912/1913., Rijeka, 1913.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1913/1914., Rijeka, 1914.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1914/1915., Zagreb, 1915.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1915/1916., Zagreb, 1916.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1916/1917., Zagreb, 1917.

Izvještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem šk. god. 1917/1918., Zagreb, 1918.

Časopisi, zbornici i novine:

Narodne novine, 18. travnja 1882. godine

Narodne novine, 18. siječnja 1892. godine

Novosti, 27. srpnja, 1914. godine

Jutarnji list, 26. srpnja 1914. godine

Riečki Novi list, 7. ožujka 1912. godine

Bašić Đ.: *Školski brodovi na istočnoj obali* (Hrvatski školski brodovi „Margita“, „Vila velebita“ i „Jadran“), Pomorski zbornik, Rijeka, vol.45., no. 1, 2008. str. 229-258.

Botrić A.: *O povijesnom razvoju udžbenika za pomorske škole na našoj obali*, Naše more, Dubrovnik, vol. 18., no. 2-3, 1971., str. 66-68.

- Cihlar V.: *Naša najstarija pomorska škola*, Narodni list, Zagreb, 29. rujna 1946., str. 2.
- Cihlar V.: *Sto godina Bakarske nautike* (5. IX. 1849.- 5.IX. 1949.), Riječki list, 6. rujna 1949., str. 3.
- Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 10, 1954., str. 521-524.
- Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 11, 1954., str. 592-594.
- Cihlar V.: *Bakar u našoj pomorskoj historiji*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 12, 1954., str. 662-663.
- Crnić R.: *Otkud nam kapitani za našu trgovačku mornaricu?*, Kulisa, Zagreb, no. 22, 1933., str. 3-5.
- Cuculić O.: *Pomorci Škrljeva, Kukuljanova i Sv. Kuzma u 19. stoljeću*, 8. Bakarski zbornik, Bakar, 2003., str. 5-57.
- Fijo O.: *Juraj Carić pisac, pomorac i pedagog*, Pomorstvo, Split, vol. 9., no. 1, 1954., str. 18-19.
- Fijo O.: *Prilog bibliografiji naših pomorskih novina i časopisa (1835—1956)*, Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, Dubrovnik, no. 4-5, 1956., str. 673-704.
- Franušić B.: *Stogodišnjica prvog hrvatskog nautičkog udžbenika*, Naše more, Dubrovnik, vol. 37., no. 3-4, 1990., str 165-167.
- Gerechtshammer N.: *Historija našeg školskog broda*, Jadranska straža, Split, vol. 3., no. 6, 1925., str. 151-152.
- Lučić I.: *Velebit kao „Vila Velebita“*, Ekonomska i ekohistorija, Zagreb, vol. 9., no. 1, 2013., str. 133-149
- Marinović M.: *Nautičko školstvo na kvarnerske primorju od pojave parobroda*, 10. Bakarski zbornik, Bakar, 2005., str. 61-77.
- Marinović M.: *Bakarska nautika- od sedmogodišnje srednje škole do pomorske akademije*, Povijest u nastavi, Zagreb, vol. 7., no. 13(1), 2009., str. 27-50.

Marochino I.: *Iz pomorsko- trgovačke historije Bakra*, Riječka revija, Rijeka, vol. 3-4., no. 2, 1953., str. 152-153.

Mažić M.: *IV. Pomorsko školstvo- Naše stare nautičke škole*, 14. Bakarski zbornik, Bakar, 2015., str. 308-312.

Poparić B.: *Stvarajmo pomorsku Hrvatsku!*, More, Zagreb, vol. 2., no. 1, 1941., str. 1-6.

Uglešić S.: *Osposobljavanje i počeci institucionaliziranog obrazovanja pomoraca na hrvatskom dijelu Jadrana tijekom XIX. stoljeća*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Zadar, no. 54, 2012., str. 221-250

Knjige:

Cuvaj A.: Građa za povijest školstav Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak III, IV,V, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1910.

Cuvaj A.: Građa za povijest školstav Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VI VII, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1911.

Cuvaj A.: Građa za povijest školstav Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas, svezak VIII, X, drugo izdanje, Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913.

Cvjetković N. ml., et al.: *Školski brodovi Pomorske škole Bakar*, Tiskara Helvetica, Rijeka, 2009.

Fijo O.: *Prilozi poznavanja pomorskog školstva na našoj obali u XIX. stoljeću*, Jadranske monografije, knjiga 1., Jadranski institut, Zagreb, 1956.

Luzer J.: *Statuti i pravilnici grada Bakra (1860.-1940.)*, Tiskara Šuljić, Viškovo, 2018.

Marochino I.: *Grad Bakar kroz vijekove*, Gradski muzej Bakar, Tipograf, Rijeka, 1982.

Milić B.: *Bakar- drevni grad na valovima stoljeća*, Tisak Zambelli, Rijeka, 2003.

Poparić B.: *Doživljaji hrvatskih pomoraca*, drugo izdanje, Multigraf, Zagreb, 1994.

Simonić A.: *Rijeka vremena- Rijeka velikog uzleta*, knjiga druga, HAZU, Zagreb, 2015.

Stolac D.: *Hrvatsko pomorsko nazivlje*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1998.

Šporer A.: *90 godišnjica Bakarske nautike*, Primorski štamparski zavod, Bakar, 1940.

Monografije:

125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru, 1849-1974, Tipograf, Rijeka, 1974.

Centar usmjerenog obrazovanja za kadrove u pomorstvu Bakar- 1975-1989. (povodom 140. obljetnice škole), Tipograf, Bakar, 1989.

Pomorska škola Bakar 1849.-1999., Zrinski d.d., Bakar, 1999.

Ostali izvori:

Hrvatski bibliografski leksikon, 2, Bj-C, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1989. str. 576-577

Vojna enciklopedija, drugo izdanje, 1, Izdanje redakcije vojne enciklopedije, Beograd, 1970., str. 435-436

Pomorska enciklopedija, 1, Izdanje leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, 1954., str. 351-354

Pedagoška enciklopedija, 2, 1989., Školska knjiga, Zagreb, str. 214.

Hrvatska enciklopedija, svezak II, Naklada hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda, Zagreb, 1941., str. 110-112

Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije I, Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1913., str. 743-744

Statistički godišnjak Kraljevine Hrvatske i Slavonije II, Tisak Kr. zemaljske tiskare, Zagreb, 1917., str. 519

Rukopis prof. Roberta Mohovića, Pomorska škola Bakar, Zgrada pomorske škole Bakar

Internetski izvori:

Peljar, Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47421> (30.08.2022.)

10. Popis priloga

Slika 1.: (Prvi) program Kraljevske nautičke škole u Bakru koncem školske godine 1882./3., Zagreb, Tiskara „Narodnih Novinah“, 1883., str. 1.	8
Slika 2.: Razglednica na kojoj se nalazi nekolicina učenika Nautičke škole u Bakru pokraj kipa Sv. Ivana Nepomuka	10
Slika 3.: Nautičari na školskom brodu „Margita“	19
Slika 4.: Školski brod „Vila Velebita“	21
Slika 5.: Pozivnica učiteljskog zbora Kraljevske nautičke škole za plesnu zabavu 12. veljače u Narodnom domu u Bakru	26
Tablica 1.: Broj učenica i učenika prema školskim godinama od 1896./7 do 1905./6.	12

ZAHVALA

na pomoći u pronalasku literature pri pisanju završnog rada:

mentorici doc. dr. sc. Andrei Roknić Bežanić

Pomorskoj školi Bakar

Knjižnici Teološkog fakulteta Rijeka

Muzeju grada Crikvenice

Hrvatskom pomorskom muzeju Split

Prof. dr. sc. Robertu Mohoviću (Pomorski fakultet Rijeka)

Obitelji Fužinac iz Bakra

Državnom arhivu u Rijeci

Sveučilišnoj knjižnici Rijeka

Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici Zagreb

11. Sažetak

U radu se obrađuje razvoj (Kraljevske) Nautičke škole u Bakru od njena osnutka 1849. godine pa do kraja Prvog svjetskog rata. Kroz kratki povijesni kontekst prikazuje se Bakar kao važno pomorsko središte 18. stoljeća, ali i problemi u kojima se grad zatekao u posljednjoj četvrtini 18. i početkom 19. stoljeća. Nakon pregleda razvoja škole i reorganizacija, koje su školu zatekle u tih gotovo 70 godina, obrađuju se teme kao što su pitanje hrvatskog jezika, školskih brodova, političkog djelovanja profesora i učenika škole te stvaranje kadra trgovačke mornarice. U zadnjem dijelu donosi se zaključak i ideje za buduća istraživanja.

Ključne riječi: Bakar, pomorstvo, (Kraljevska) Nautička škola, hrvatski jezik, školski brodovi, trgovačka mornarica